

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU
COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL ASTRA

CIBINIUM 2014

Editura „ASTRA Museum”
Sibiu, 2014

Vehicule tradiționale de mici dimensiuni - roabă, cărucior, rotilă - în Țara Oltului (I)

Valerie DELEANU*

The material presents the first part of the small size vehicles from the area of Țara Oltului (wheelbarrows, carts, plough wheels). The wheelbarrow, a one wheel vehicle with manual drive, was used for transporting manure, bricks, or gravel around the home and, more rarely, laundry to the river for washing or bags to the mill for grinding. The used terminology is presented, the types and structure of the wheelbarrows as well as how they were used and acquired, modernized from the wooden wheelbarrows to the metallic ones during the second half of the 20th century.

Keywords: Țara Oltului, wheelbarrow, terminology, structure, use

Cuvinte cheie: Țara Oltului, roabă, terminologie, structură, utilizare

În Țara Oltului gospodăria rurală, cu funcțiile sale agricole, solicita transporturi de povară nu numai pe distanțe mari ci și restrânse, limitate la gospodărie, vatra satului sau în hotar, în imediata sa apropiere.

Pentru realizarea acestor transporturi în cadrul tradițional au fost folosite (și modificate tehnic) o serie de mici vehicule cu roți, pentru poveri specifice, alături de vehiculele de mari dimensiuni dominante în folosință.

Aceste vehicule (*roabe, cărucioare, rotile*) au corespuns fiecare în mod specific transporturilor pe distanțe variabile în funcție de eficiența lor.

Fiecare din aceste trei vehicule au fost sensibile la modificări de ordin tehnic-ocupational, la sfârșitul secolului al XX-lea, pe fondul urbanizării satelor, a industrializării, a economiei de piață și al cooperativizării.

Roabele au fost solicitate de transporturi în gospodărie și vecinătatea ei, cărucioarele au suplinat modificarea (scăderea) forței de tracțiune animală, rotilele au trăit ultima lor fază înainte de înlocuirea cu dispozitive mecanizate (dar și de o reîntoarcere la agricultura de subzistență în multe cazuri, în anii '90 ai secolului al XX-lea).

Zona Țării Oltului și subzonele sale¹ relaționează aceste categorii de vehicule cu condițiile naționale, economice, habitationale, pe distanțe scurte, nu în circulația dintre localități, iar modul folosirii lor depinzând și de condițiile generale ale zonei, dar și de fiecare localitate, în funcție de mărimea acesteia, de distanța până la orașe, de modificările vieții economice etc.

1. **Roaba**

Terminologie: *roabă*, pl. *roabe*, gen.; „în alte părți *tiriboanță*” (Viștea de Jos); magh.: *taricska*; „domnește”: *rábsakir*, „prostește”: *Hálmeag*, din säs. *Rabber* <german *Radeber*².

Răspândire: general în toată zona.

Frecvența utilizării: intensă: „toți” (Arpașu de Jos), „aveau fiecare” (Bradu), „foarte mult” (Galați), „aveau toți, să nu scoată iarna sania” (Șinca Veche), „mai fiecare” (Râușor), „erau destule” (Ucea de Sus); scăzută: „nu toți” (Sâmbăta de Sus); „nu o foloseau mulți” (Cârțișoara), „puțini” (Olteț). Se pare că frecvența utilizării depindea de apropierea sau depărtarea de oraș.

* cercetător științific, Complexul Național Muzeal ASTRA.

¹ Țara Oltului cuprinde subzonele Avrig, subzona Gruiuri (sau subzona de vest), subzona de câmpie (sau subzona de est) și subzona Perșani, iar pentru comparație luat în calcul satele de dincolo de Olt („pe Ardeal”).

² G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Junimea, Iași, 1980, p. 436.

Funcții: transport de poveri gospodărești pe distanțe scurte: curte, grădină, pe uliță, în vecinătate, la râu (rufe la spălat), moară (saci) „cât poate duce omul cu ea”; povara: gunoi de grajd, produse agricole, material de construcție (cărămizi, pietriș); cumpărături de la cooperativă³.

Tipologie: roabele sunt vehicule de mici dimensiuni folosind pentru tracțiune energia umană (manuală) aplicată la un capăt și o structură de deplasare la celălalt capăt. Diferența tipologică a roabelor este dată de structura de purtare a poverii (structura A) celelalte structuri de deplasare (o singură roată) și structura de prindere la sursa de energie (brațele) sunt comune la toate roabele.

T₁ – *roaba cu platformă:* „rară” la Perșani; popular denumită „oablă” (Șercaia, Feldioara), „cu pod” (Cârțișoara, Perșani), „cu pat” (Comana de Sus), „cu platformă” (Recea, Dejani);

T₂ – a) *roaba cu coș dreptunghiular* mai des utilizată decât cea cu platformă, denumită popular: „cu coș pătrat” (Sâmbăta de Jos, Cârța), „cu coș cubic” (Viștea de Jos), „cu coș drept” (Rucăr, Olteț, Veneția de Jos, Veneția de Sus);

b) *roaba cu coș prismatic*, în unghi, foarte des utilizată, popular: „cu coș adânc” (Sâmbăta de Jos, Olteț), „cu coș întors” (Voivodeni), „cu coș de lărgit la gură” (Poienița), „cu coș chezășat” (Grid), „cu coș preunat la mijloc” (Părău), „cu coș ca albia” (Cincșor), „cu coș ca molda” (Rucăr); considerat a fi mai larg, mai bun pentru transporturi din grajd, șură, pentru dus gunoiul (Lisa și Hălmeag), „bun la cărămizi” (Cincșor), „se răstoarnă mai bine la descărcat” (Hălmeag).

Cele trei tipuri se folosesc adeseori toate trei în aceeași localitate în următoarea ordine a frecvenței de utilizare: T₂ b), T₂ a), T₁.

Subtipurile se pot grupa după felul roții utilizate, mai ales în funcție de modernizarea acestora:

sT1: roată de lemn „plină”;

sT2: roată de lemn cu spițe (de obicei cu patru spițe, rar cu opt);

sT3: roată metalică cu spițe drepte, ovale, rotunde, duble, cu garnitură de cauciuc etc.

Sunt și variante în raport cu elementele de contact cu solul:

v1 – fără picioare;

v2 – cu picioare (cu două sau patru picioare).

³ Conform informatorilor: „ca să nu duci în spinare, duci cu roaba bălegar, doar în curte” (Sâmbăta de Jos); „duci gunoi, pământ, mai bine ca cu găleata” (Poiana Mărului); „duci gunoi în curte, în stradă, în grădină” (Ucea de Jos); „cari ceva, niște gunoaie, pământ din stradă” (Feldioara); „adunat gunoi, în stradă” (Corbi); „gunoi, la vite” (Șona); „din grădină, afară” (Hălmeag); „scoți din grajd” (Hârșeni); „duci bălegar din grajd” (Șercaia); „pentru rânit din grajd, gunoiul” (Vad); „pentru băligar, adus din grajd, ceva gunoi la răpă” (Perșani); „dus gunoi din grajd și ce mături din curte” (Grid); „duci gunoiul din grajd cât poți de bine” (Veneția de Sus); „de scos mizerie din grajd, din curte undeva, când mături” (Cuciulata); „pentru gunoi, fleacuri d-astea, din grajd, duci zilnic până la 50 de kg.” (Cârțișoara); „pentru gospodărie, cărat gunoi din șură” (Olteț); „cari pământ de aici-colo, gunoi de la grajd, la platformă” (Luța); „dus pământ în gospodărie” (Iași); „dus gunoi de vite, măturat, iei gunoiul cu ea” (Mândra); „dus gunoi la grajd” (Părău, Veneția de Jos, Lupșa, Sebeș, Comana de Jos); „țigani la cărămizi, noi la grajd” (Avrig); „înainte era folosită mai mult la cărămizi, la construcție, la dus gunoi în stradă” (Glâmboc); „la făcut cărămizi în gospodărie” (Porumbacu de Sus); „de ajutor la dus cărămida la țigani noștri” (Scorei); „la meșterii de cărămidă” (Drăguș); „duci sacii cu ovăz” (Olteț); „de uz gospodăresc, pietriș, gunoi” (Sebeșul de Jos); „duci ceva, pământ, piatră, cărămidă pentru casă” (Racovița); „cari pământ, diferite lucruri în jurul casei, gunoi pe uliță” (Săcădate); „folosită în toată ziua, până la Olt, treburi în gospodărie, gunoi în curte, scos gunoiul, duci saci la moară” (Scorei); „duci rufe și lână la spălat la vale, cucuruz, orice, și când duci peste vale” (Cârțișoara); „pentru gospodărie, cari gunoi, curățat grajd, pietriș, năsip” (Viștea de Jos); „în curte, la gunoi, grădină, la moară nu, mai bine duci în spate” (Rucăr); „la moară și băligar” (Sâmbăta de Jos); „scos gunoi, năsip, bolovani” (Cincșor); „pentru gunoi la grajd, adus ceva din grădină, la moară” (Voivodeni); „scos gunoi din grajd, dus pietriș, năsip” (Pojorta); „dus gunoi și la orice muncă în curte” (Ludișor); „cari orice, saci, gunoi, ciment, pietriș” (Beclean); „la grajd, piatră, beton” (Hurez); „duci gunoi, duci cucuruz în curte, năsip, în grădină la zarzavat, ceva în curte” (Săsciori); „duci gunoi și năsip” (Dejani); „pentru gunoi, grajd, cărămidă, pietriș, năsip” (Berivoi); „duci rufe la râu, astăzi nu mai duci decât gunoi și transporturi în curte” (Răușor); „duci toate ălea, gunoi de grajd, pietriș” (Toderița); „duci chetriș, gunoi, năsip prin curte” (Șercăița); „acu avea fiecare pentru gunoi la curte, năsip din vale” (Șinca Nouă); „folosea toți pentru dus gunoi, dar nu departe, vo sută de metri, în curte, cu pietriș” (Bucium); „folosită doar în sat, la scos băligar de grajd, măturat în stradă, la cumparativă, iarna mai mult ca vara” (Ohaba); „la gunoi, la vite, în curte, mai mult în gospodărie” (Șinca Veche); „ce nu duci cu mâna prin sat” (Iași); „dus la moară, greutate scaci de sare” (Părău); „duci orice, năsip, pământ, saci” (Comana de Sus); „în câmp, la cartofi, la 300 de metri de sat, ca sa nu duci în spate, la moară, duci și 300 de kg. povară” (Bucium); „la gunoi, băligar de grajd, în curte, sac la moară, saci de picioici, ceva la vale, nu bucate din câmp” (Șinca Veche); „transport mic, mai ușor” (Recea); „doar transport prin curte” (Viștea de Jos, Poiana Mărului).

Structuri:

A. Structuri de poziționare a poverii: *coș* (Sebeșul de Sus, Racovița, Avrig, Scorei, Cârța, Arpașu de Jos, Arpașu de Sus, Ucea de Sus, Cârțișoara, Pojorta, Breaza, Luța, Dridif, Ludișor, Voila, Sâmbăta de Jos, Viștea de Jos, Viștea de Sus, Hurez, Iași, Recea, Dejani, Ileni „altfel cum?”; Hârșeni, Mândra, Toderița, Sebeș, Poiana Mărului, Părău, Perșani, Grid Veneția de Jos, Lupșa, Poienița, Noul Român, Cincșor); *coș de scânduri* (Ucea de Jos, Feldioara); *coș de roabă, coșul roabii* (Bucium); *coș cu picior* (Hârșeni); sinonime: *roabă* (Șercaia, Râușor, Comana de Jos, Comana de Sus, Grid), *cutie* (Sâmbăta de Sus).

Părțile componente ale coșului: *fund/capete* (Avrig, Scorei, Grid), *fund/opritoare* (Cârțișoara), *fund/mărgini* (Cârțișoara), *părțile oable - laterale* (Voila), carămi (Toderița).

B. Structuri de deplasare: *roată*, pl. roate, gen. pl. roți (Cârțișoara, Cincșor, Rucăr); *roată întreagă* (Sâmbăta de Sus, Berivoi, Ileni, Părău, Grid, Galați), *roată plină* (Corbi, Cârțișoara, Arpașu de Sus, Voivodeni, Hurez, Feldioara - „tăiată rotund”), *roată curbată* (Hălmeag), *roată fără spițe* (Scorei, Sâmbăta de Sus), *roată dintr-o bucată* (Viștea de Sus), *roată de-o bucată* (Voila), *roată de lemn* (Pojorta, Luța, Dejani, Voivodeni, Poiana Mărului, Perșani, Comana de Sus), *roată cu schițe* (Avrig, Arpașu de Jos, Arpașu de Sus, Ucea de Jos, Ucea de Sus, Viștea de Sus - „acum”, Sâmbăta de Jos - „de vreo 15 ani”, Pojorta, Ludișor, Hurez, Gura Văii, Mândra, Toderița - „ca la caru mic”, Șercaia, Iași, Beclean, Grid, Veneția de Jos, Veneția de Sus - „ca la car”, Comana de Jos, Cuciulata, Lupșa, Poienița, Noul Român), *roată de metal* (Avrig, Ucea de Sus, Viștea de Jos, Corbi, Viștea de Sus, Sâmbăta de Jos, Lisa - „de hier”, Voivodeni, Luța, Dridif - „greutatea stă pe roată”, Ludișor, Gura Văii, Iași, Recea, Râușor, Dejani, Ileni, Toderița, Berivoi, Perșani, Grid, Lupșa, Galați), *roată de cauciuc* (Cârța, Breaza), *roată cu osie* (Recea).

C. Structuri de prindere la sursa de energie (umană) și de reazem (la sol):

- *mână*, pl. *mâni* (Ucea de Jos, Viștea de Sus, Olteț, Sâmbăta de Jos, Sâmbăta de Sus, Pojorta, Breaza, Luța, Ludișor, Iași, Recea, Dejani, Mândra, Șercaia, Șinca Nouă), *mâni de roabă* (Râușor, Beclean, Gura Văii), *mânere* (Racovița, Avrig, Cârțișoara, Ucea de Sus, Viștea de Sus, Voivodeni, Pojorta, Hurez, Ileni, Hârșeni, Vad, Poiana Mărului, Toderița, Perșani, Părău, Comana de Jos, Cuciulata, Cincșor, Poienița, Noul Român), variante: *mâneie* (Veneția de Sus), *mănuși* (Viștea de Sus, Grid, Șona); sinonime: *brațe* (Avrig, Sâmbăta de Sus, Comana de Sus), *biețe* sg. *băț* (Șercaia), *ruduri* (Veneția de Jos, Lupșa), *hulube* (Comana de Sus), *coame*, sg. *coamă* (Arpașu de Sus, Corbi, Sebeș); explicativ: „două lemne de care apuci” (Feldioara);

- *picioare*, sg. *picior* (Racovița, Avrig, Scorei, Cârțișoara, Ucea de Jos, Corbi, Sâmbăta de Sus, Pojorta, Breaza, Ludișor, Hârșeni, Horezu, Gura Văii, Sebeș, Mândra, Recea, Dejani, Șercaia, Berivoi, Râușor, Ileni, Bucium, Poiana Mărului, Toderița, Perșani, Comana de Jos, Cuciulata, Lupșa); variantă: *chicioare* (Avrig, Arpașu de Sus, Viștea de Jos, Viștea de Sus), *chicioare dindărăpt* (Arpașul de Jos); *cuie* (Beclean); *răzmușe* (Berivoi).

Confecționare:

Conform informațiilor din teren existau trei surse de obținere a roabelor de lemn într-o gospodărie din Țara Oltului.

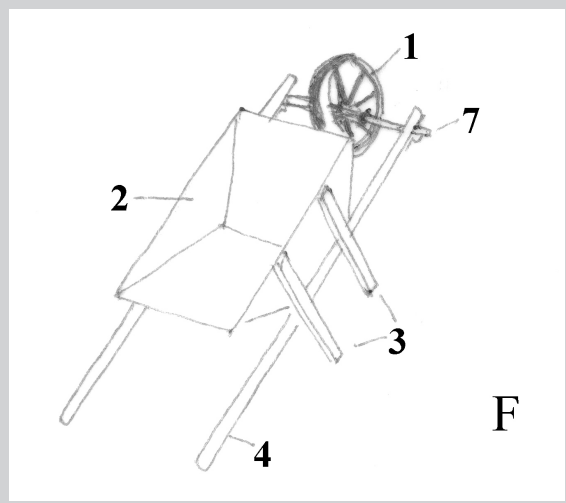
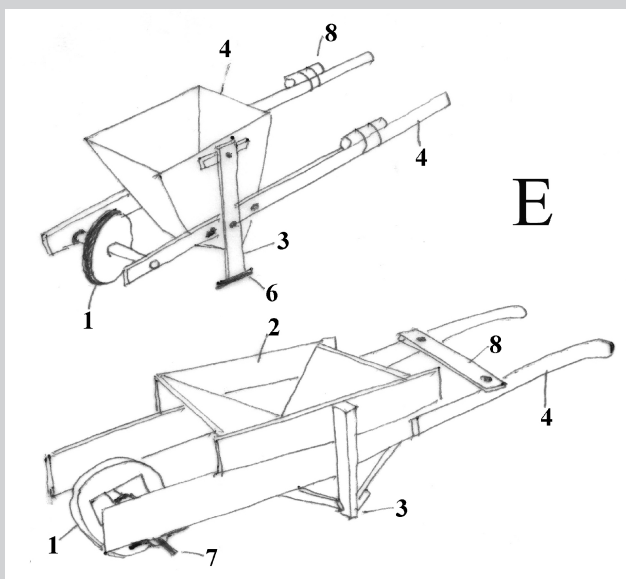
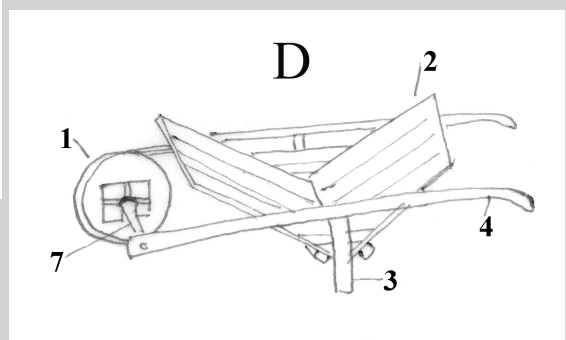
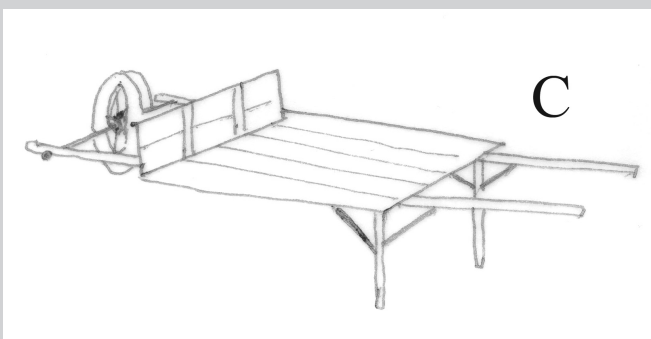
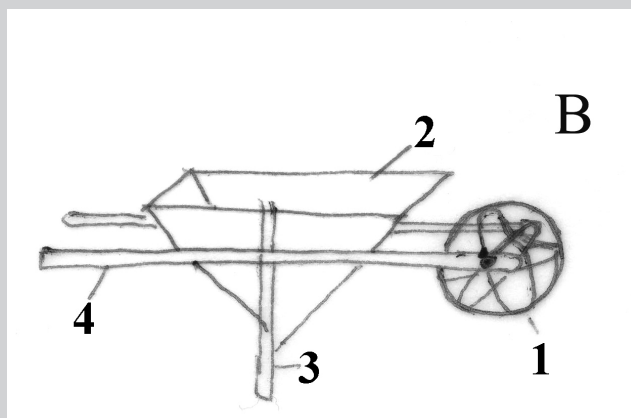
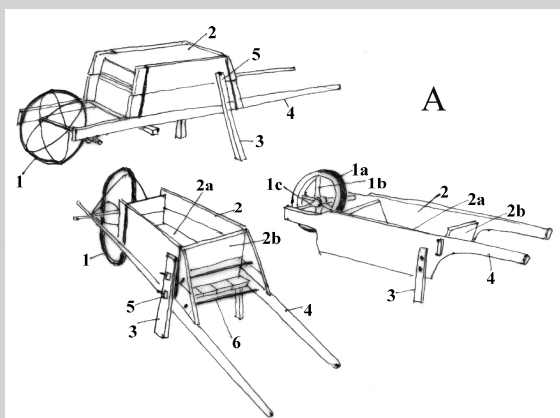
1. Confecționate de proprietarii lor: „nu e mare lucru” (Bucium), „am făcut și eu” (Viștea de Sus, Mândra, Râușor, Colun, Șercaia, Feldioara), „nu e cine știe ce” (Beclean).

2. Confecționate de meșteșugari locali, mult mai răspândite: „făcute de fierar, dar aduceau oamenii roțile” (Ucea de Sus), confecționate de meșteri țigani: „ei cară mai mult pământ” (Ucea de Sus, Racovița, Cârțișoara, Corbi, Ucea de Jos).

3. Cumpărate de la oraș: „de la Sibiu” (Avrig), „făcute aici dar și cumpărate” (Arpașu de Jos).

Roabele metalice sau cu părți metalice, erau și mai sunt și azi, confecționate de fierari, sau, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, procurate de la întreprinderi industriale, reprezentând un fenomen

nou, așa cum la Glâmboc se spune „de la servicii încoace” sau la Comana de Sus „se fac acum din tablă cumpărată”⁴.

Tipuri de roabe în Țara Oltului

A. Avrig, B. Iași, C. Recea, D. Olteț, E. Bucuzm, F. Dejani.

1 - roată (de lemn sau metalică): a) șină, b) spițe, c) osie (fus); 2 - coș: a) fund, b) lature;
3 - picior; 4 - mâni; 5 - șiroafe (șuruburi); 6 - fuscei de fier; 7 - osie; 8 - întărituri de metal

Types of wheelbarrows in Țara Oltului

A. Avrig, B. Iași, C. Recea, D. Olteț, E. Bucuzm, F. Dejani.

1 - wheel (wooden or metallic): a) track, b) spokes, c) axle (shaft); 2 - basket: a) bottom, b) side;
3 - foot; 4 - hands; 5 - 'șiroafe' (screws); 6 - iron spikes; 7 - axle; 8 - metal reinforcements

⁴Lista informatorilor va fi prezentată în partea a doua.

CUPRINS

STUDII ȘI ARTICOLE

Elena GĂVAN | 7

Cojocul din zona Sibiului. Măiestrie. Stil. Noblețe. Perspectivă expozițională
The Wool Coat from the Area of Sibiu. Mastery. Style. Nobility. Exhibition Perspective

Constantin MATEI | 19

Sania de treierat (*tribulum*): perspectivă etnoarheologică. Studiu de caz asupra unui exemplar din colecția Muzeului Civilizației Populare Tradiționale ASTRA Sibiu
The Threshing Sledge ('Tribulum'): an Ethno-Archaeological Perspective. Case Study of One such Item from the Collection of the ASTRA Museum of Traditional Folk Civilization from Sibiu

Liviu VELȚAN | 35

Fișele boștinărilor din Sebeșul de Jos. Indicatori ai psihologiei acestora
Wax-Makers' Sheets from Sebeșul de Jos. Indicators of their Psychology

Valerie DELEANU | 51

Vehicule tradiționale de mici dimensiuni - roabă, cărucior, rotilă - în Țara Oltului (I)
Small-Size Traditional Vehicles - Wheelbarrow, Cart, Plough Wheel - in Țara Oltului (I)

Lucian Nicolae ROBU | 55

Aspecte social-economice și arhitectonice ale locuirilor temporare din podișul înalt al Mehedințiului
Social-Economic and Architectural Aspects of the Temporary Habitations from the High Plateau of Mehedinți

Marius Florin STREZA | 69

Mori cu ciutură din județul Mehedinți. Starea actuală a instalațiilor hidraulice tradiționale din Plaiul Cloșani și Clisura Dunării
Mills with Ciutură (Horizontal Hydraulic Wheel) in the County of Mehedinți. Current State of Traditional Hydraulic Installations from Plaiul Cloșani and the Danube Gorge

Nicolae Adrian ALEXE | 79

Uniforma gradelor inferioare de jandarmi rurali din România, model 1893-1895
Uniform of Lower Rank Rural Policemen in Romania, a 1893-1895 Model

Liliana OPRESCU | 91

Noaptea Europeană a Muzeelor - un deceniu de la relansarea evenimentului în Franța, zece ediții la Complexul Național Muzeal ASTRA
Night of the Museums - One Decade since the Event has been Relunched in France, Ten Editions in the ASTRA National Museum Complex

Florentina PLENICEANU | 101

Deziderate privind contribuția activității non-formale în școala primară
Goals Regarding the Contribution of Non-Formal Activity in Primary School

CONSERVARE - RESTAURARE

Ana-Irina MOTRONEA | 107

Acte de vandalism și neglijență în bisericile de lemn din nord-vestul Transilvaniei
Acts of Vandalism and Neglect in the Wooden Churches from North-West Transylvania

Mirel BUCUR, Anamaria FLOCA | 113

Intervențiile de restaurare și investigarea radiologică digitală în cazul unei icoane împărătești din patrimoniul administrației prezidențiale Iisus Hristos Pantocrator, flancat de Apostoli
Interventions of Restoration and Digital Radiological Investigation in the Case of the Icon Jesus Christ Pantocrator Flanked by the Apostles, from the Heritage of the President's Administration

Lucrările Simpozionului: **Textile de patrimoniu între conservare, restaurare și valorificare expozițională**, desfășurat în perioada 7-8 octombrie 2013, la **Centrul de Pregătire a Conservatorilor și Restauratorilor - CePCoR, Complexul Național Muzeal ASTRA Sibiu**

Aurora - Florentina ILIE | 121

Alternative în metodologia restaurării și conservării uniformelor militare
Alternatives in the Methodology of Restoration and Conservation of Military Uniforms

Carmen MARIAN | 135

Aspecte privind conservarea textilelor de mătase - metode clasice și experimentări actuale
Aspects Regarding the Conservation of Silk Fabrics – Classical Methods and Current Experiments

Florica ZAHARIA | 145

Minimal Intervention Approach in Textile Conservation Practice at the Department of Textile Conservation, The Metropolitan Museum of Art
Principiul intervenției minime în conservarea textilelor în cadrul Departamentului de Conservare Textile, Muzeul Metropolitan de Artă

Iolanda TURCU | 159

Restauratorii de textile între necesitate și realitate
Textile Restorers between Need and Reality

Beatrice-Gabriela JÖGER | 169

Textiles in Interior Architecture
Textilele în arhitectura de interior

Lucia Cristina MARCHIDAN | 185

Propuneri în vederea restaurării unui ștergar de perete
Proposals for the Restoration of a Wall Towel

Vasilica IZDRAILĂ, Cornelia KERTESZ | 197

Utilizarea regnalului în conservarea-restaurarea textilelor de patrimoniu
Use of Regnal in Conservation and Restoration of Heritage Textiles

Ioana COVA | 203

The Conservation of a Samurai Armor
Conservarea unei armuri de samurai

Ileana CREȚU, Ioan Mihai Anton LUPU | 215

Tipologie textilă și forme de degradare
Textile Typology and Forms of Degradation

Ioan Mihai Anton LUPU, Ileana CREȚU | 233

Curățarea textilelor
Cleaning the Textiles

Ileana CREȚU, Ioan Mihai Anton LUPU | 249

PRIMUM NON NOCERE & MINIMA INTERVENȚIE:
Broderie China, 1824 - studiu de caz -
*PRIMUM NON NOCERE & MINIMAL INTERVENTION:
Embroidery from China, 1824 - Case Study*

Corinna KIENZLER | 267

Tradition and Transmission of Textile Conservation Techniques until Today
Tradiția și transmiterea tehnicilor de conservare a textilelor până în zilele noastre

PREZENTĂRI DE CARTE. RECENZII

Valerie DELEANU | 283

Delia Voina, Nicușor Dănuț Ivănuș, *Lumea satului interbelic în imagini fotografice. Colecțiile Emil Fischer*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum”, Editura Muzeului Național Brukenthal, 2014

Valerie DELEANU | 285

Ilie Moise, *Povestea caselor. Casa Cut*, Craiova, Editura Universitaria, 2013

Lucian Nicolae ROBU | 287

La masă cu oamenii Deltei, coordonatori Bogdan Iancu, Monica Stroe, București, Coresi, 2012

Liliana OPRESCU | 290

Nicolae Iorga despre secui și rostul lor între români, Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2014

Lucian Nicolae ROBU | 293

Antonio Momoc, *Capcanele politice ale sociologiei interbelice. Școala gustiană între carlism și legionarism*, prefață de Zoltán Rostás, București, Editura Curtea Veche, 2012

IN MEMORIAM

Lucian Nicolae ROBU | 299

Emilia Pavel – *In memoriam*